

Kader Attia, *Ghost*, 2007, aluminum foil, dimensions variable. Courtesy of the Saatchi Gallery, London © Kader Attia, 2009

↑ Ramin Haerizadeh, *Men of Allah (04)*, 2008, C-Print, 100 x 150 cm, Courtesy of the Saatchi Gallery, London © Ramin Haerizadeh, 2009

Hedendaagse kunst uit het Midden-Oosten

Diepere lagen

Roos van Put | De borsten van de poppen bestaan uit grote, gele ballen. Het mannelijk geslacht wordt gevormd door een krom, dik touw. Er is weinig verbeelding nodig om te zien wat hier wordt bedoeld: travestieten, prostituees, de rafelranden van de samenleving. Het is typisch kunst zoals je die van de Saatchi Gallery verwacht: 'in your face'. Saatchi – de kunstverzamelaar die in de jaren negentig de Young British Artists zoals Damien Hirst en Tracey Emin op de kunstkaart zette – heeft tenslotte naam gemaakt met het tonen van spraakmakende en provocatieve kunst. Saatchi zelf laat zich hiermee opnieuw aan de internationale kunstwereld zien als de pionier, als degene die nieuwe kunstenaars introduceert.

blootgelegd

Het is voor het eerst dat in Londen zoveel eigentijdse kunst uit het Midden-Oosten ineens te zien is. Saatchi toont ruim negentig door hem aangekochte kunstwerken, van eenentwintig kunstenaars. En natuurlijk vind je op deze tentoonstelling confronterende en ontregelende kunstwerken. De inhoud is soms subtiel aanwezig, maar af en toe lijkt ook het motto 'what you see is what you get' te gelden. Er zijn kunstwerken die de relatie man-vrouw, of juist de wereld van de man in het Midden-Oosten tot onderwerp nemen. Ook wordt bijvoorbeeld onomwonden commentaar geleverd op de positie van de (gesluiserde) vrouw. Op 'Unveiled' zijn acht vrouwelijke kunstenaars vertegenwoordigd, alle geboren tussen 1973 en 1981. In deze bespreking wordt hun werk tot uitgangspunt geno-

men. Daarmee is niet gezegd dat het aandeel van de mannen niet interessant is. Integendeel. Zo is werk te zien van de Irakese kunstenaar Halim Al-Karim (1963), die woont en werkt in Berlijn. Tijdens het regime van Saddam Hoessein heeft hij gevangen gezeten, waarna hij in de woestijn is ondergedoken en vervolgens is gevlucht. Van zijn hand is onder meer een kop van Saddam op leeftijd, gemaakt in 1995. Al-Karim had een profetische blik, want aan het einde van zijn leven zag Saddam er werkelijk zo uit. Evenzo noemenswaardig is het werk van de Iranese Ramin Haerizadeh (1975). In zijn kunst zie je verschillende behaarde mannen, in een ogenschijnlijk erotisch samenzijn. Maar uiterlijke schijn bedriegt. De catalogus biedt uitkomst: het gaat hier om mannen die – traditiegetrouw – vrouwelijke rollen spelen in een bepaalde vorm van theater.

Elke kijker zal zijn eigen conclusie trekken.
De verbeelding is hier aan de macht.

↖ Shirin Fakhim,
Tehran Prostitutes, 2008,
mixed media, life size,
Courtesy of the Saatchi
Gallery, London
© Shirin Fakhim, 2009

← Hayv Kahraman,
Collective cut, 2008,
oil on linen, 106,5 x 173 cm,
Courtesy of the Saatchi
Gallery, London
© Hayv Kahraman, 2009

↑ Tala Madani,
Holy Light, 2006,
marker and oil on canvas
122 x 122 cm, Courtesy of the
Saatchi Gallery, London
© Tala Madani, 2009

← Shadi Ghadirian,
vier foto's *Untitled* uit de
Like Everyday Series, 2000-
2001, C-print, 183 x 183 cm,
Courtesy of the Saatchi
Gallery, Londen,
© Shadi Ghadirian, 2009

GESLUIERDE VROUWEN

In het oog springend is het werk van de Iranese Shadi Ghadirian (1974). Zij fotografeert gesluisde vrouwen; hun gezicht is niet te zien, want dit is verborgen achter verschillende huishoudelijke artikelen. Zoals een plastic afwashiandschoen, een strijkijzer, een kaasschaaf, een vergiet. De vrouw wordt gereduceerd tot karikatuur, maar grappig zijn deze werken allerminst. Deze fotoserie leidde dan ook tot reacties van Londense vrouwen die ervoor kiezen om gesluisd over straat te gaan. De foto's zouden vooroordelen bevestigen over de sluier als symbool voor de onderdrukking van de vrouw. In combinatie met de huishoudelijke artikelen versterkt dit het vooroordeel dat een vrouw die zo gekleed gaat, niets meer mag ondernemen dan koken en schoonmaken. In sommige landen in het Midden-Oosten en elders, is het dragen van een sluier weliswaar verplicht. Maar veel islamitische vrouwen – in het westen en ook in delen van het Midden-Oosten – kiezen ervoor om gesluisd te gaan. Uit eigen wil. Uit respect voor het geloof. De bij de tentoonstelling verschenen publicatie biedt enige nuancering. De in Teheran geboren en getogen Ghadirian baseerde het werk op haar eigen ervaringen, als moderne vrouw levend in een samenleving waar de sharia (islamitische wettelijke traditie) geldt. Bovendien wil zij met het werk niet alleen een uitspraak doen over vrouwen in het Midden-Oosten, maar doet zij – op humoristische wijze – ook op westerse vrouwen die zich nog steeds aan traditionele rollenpatronen conformeren. Echter, zonder kennis van deze achterliggende motieven is het alleszins voorstelbaar dat je dit werk juist leest als de bevestiging van een clichébeeld.

Ook de andere in Iran werkzame kunstenaars Shirin Fakhim (1973) hanteert een beeldtaal die weinig aan de verbeelding over laat. Het is verwonderlijk dat Fakhim haar expliciete, levensgrote poppen die prostituees verbeelden, in het streng religieuze Iran heeft weten te maken. Toch schenkt ook hier de achtergrondinformatie het werk een andere context en betekenis. Zo blijkt dat in Iran, naar een schatting uit 2002, maar liefst zo'n 100.000 prostituees werkzaam zijn en dat sommige hun werk beschouwen als een vorm van 'burgerlijk protest'.

DE ROLLEN OMGEDRAAID

Het werk van de zes andere vrouwelijke kunstenaars is subtieler in verschijning dan dat van Fakhim en Ghadirian, en hiermee in de lijn te plaatsen die werd ingezet met het werk van de Iranese Shirin Neshat (1957). In haar foto- en filmwerk onderzoekt deze beroemde kunstenaar ook de positie van de vrouw, maar ze stelt daarbij niet alleen de verhoudingen binnen een streng islamitische maatschappij aan de orde. Het heeft in haar visie universele betekenis.

Dat is ook de kracht van het werk van Hayv Kahraman (1981); zij is geboren in Bagdad maar woont en werkt in de Verenigde Staten. Haar schilderijen zijn gelaagd in inhoud en in verschijning. Het zijn schilderijen die bijzonder esthetisch in verschijning zijn. Ze werkt weliswaar groot, maar haar wijze van schilderen roept herinneringen op met miniatuurkunst. Heel fijn, precies, tot in het detail perfect.

Opvallend is haar keuze voor typisch masculiene onderwerpen, waarbij zij de mannelijke hoofdrolspelers vervangt door vrouwen. Zoals het slachten van het lam, traditioneel uitgevoerd door mannen. Het is een onderwerp dat zowel uit de Koran als uit de Bijbel bekend is: het verhaal waarin Abraham de opdracht krijgt zijn enige zoon te offeren, om zo zijn onvoorwaardelijke devotie te betuigen. De afloop van het verhaal is bekend: uiteindelijk wordt de zoon vervangen door een ram.

In de kunst van Kahraman krijgen rollenpatronen een andere invulling. Het onderliggende commentaar op de aloude man-vrouw verhouding wordt verpakt in prachtige schilderijen, waar gruwelijkheden hand in hand gaan met schoonheid. Zonder aanstootgevend te zijn.

Diezelfde subtiele gelaagdheid met onderliggend statement en dubbele bodem is ook terug te vinden in het werk van de andere vrouwelijke kunstenaars. Een kunstenaar die grote indruk maakt is de Iranese, in Nederland

woonachtige Tala Madani (1981). Bij haar kunst weet je niet of je moet lachen of huilen. Of allebei tegelijk. Zij neemt niet zozeer de positie van de vrouw als beginpunt, maar de wereld van de man in het Midden-Oosten. Zij verbeeldt dit op luchtige wijze, mede door haar kleurgebruik, door haar schilderij die refereert aan de wereld van het stripboek en door de compositie die wordt gevormd door herhaling van motieven. Op haar werk *Holy Light* stellen zwarte lijnen een groep hurkende mannen voor. Gele strepen komen als stralen naar beneden en dalen neer op de hoofden van de heren. De titel zou kunnen verwijzen naar Goddelijk Licht, maar in de catalogus worden ook de woorden 'Golden Shower' gebruikt. Elke kijker zal zijn eigen conclusie trekken. De verbeelding is hier aan de macht.

Zonder kennis van de achterliggende motieven, is het alleszins voorstelbaar dat je dit werk juist leest als de bevestiging van een clichébeeld.

DUBBELE BODEMS

Bijna dagelijks trekken gebeurtenissen in het Midden-Oosten onze aandacht. Vaak niet vanwege de meest prettige redenen. Al jarenlang, maar zeker sinds de geopolitieke aardbeving van 9/11, vereenzelvigen we deze regio met brandhaarden, bommen, bloederige taferelen, oorlog en terreur. Met 'Unveiled' toont Saatchi een ander gezicht van dat gebied, waarbij je in andere, meer subtiele kijk- en denkrichtingen wordt gedwongen. Saatchi zelf laat zich hiermee opnieuw aan de internationale kunstwereld zien als de pionier, als degene die nieuwe kunstenaars introduceert.

Het is opmerkelijk dat het merendeel van de kunstenaars die nog in hun geboorteland wonen, kunst maakt die in verschijning verhalend van aard is en vaak een vorm heeft die min of meer samenvalt met de inhoud. Maar, bezien binnen de juiste context, geeft het werk toch diepere lagen bloot. Degenen die in het buitenland wonen, kiezen juist vaker voor een gelaagde beeldtaal – al dan niet met dubbele bodem. In hun werk wordt eveneens gerefereerd aan gebruiken, gewoontes, codes etc. van het moederland, maar wordt meer een beroep gedaan op de verbeelding van de toeschouwer.

Het is kunst die ontsluit, maar ook ontsluit dient te worden. De publicatie bij de tentoonstelling heeft als titel 'Look Again'. Je zou dit als advies aan elke bezoeker van 'Unveiled' willen meegeven. Als toeschouwer betrap je je namelijk meer dan eens op een al te westerse blik, een blik die wordt gekleurd door vooroordelen. Al te snel meen je dat je een beeld – van gesluisde vrouwen of juist van nagenoeg naakte, behaarde mannen – hebt doorgrond. Denk niet te snel aan eenduidige vrouwelijke onderdrukking of onderdrukte homo-erotiek. Want uiteindelijk blijkt de inhoud een heel ander terrein te beslaan, en wordt het stereotype denken van de toeschouwer ontkracht.

'Unveiled: New Art from the Middle East', 30 jan. t/m 9 mei 2009, Saatchi Gallery, Duke of York's HQ, Sloane Square, Londen (GB), www.saatchi-gallery.co.uk

Met werk van Diana Al-Hadid, Halim Al-Karim, Ahmed Alousdani, Nadia Ayari, Kader Attia, Ali Banisadr, Shirin Fakhim, Shadi Ghadirian, Barbad Golshiri, Ramin Haerizadeh, Rokni Haerizadeh, Khaled Hafez, Wafa Hourani, Hayv Kahraman, Laleh Khorramian, Farsad Labbauf, Tala Madani, Ahmed Morshedloo, Sara Rahbar en Marwan Rechmaoui.

Op de website van Kunstbeeld, www.kunstbeeld.nl, vindt u nog meer foto's van deze tentoonstelling.

